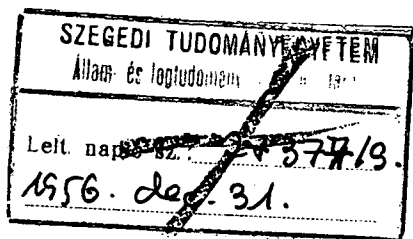

V. 12 (2)

VII-1

A KÖZJOG TUDOMÁNYOS MŰVELÉSÉRŐL

IRTA

DR. NAGY ERNŐ

(Különlenyomat a «Jogtudományi Közöny» 1902. évfolyamából)

BUDAPEST

1902

Jog- és Közigazgatás

Lelt. napló **UC** sz.: **14 002**

csoport: _____ szám: _____

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM ÉS KÖZIGAZGATÁSI KARTYÁ

Lelt. napló **UC** sz.: **14 002**

A mindinkább fejlődésnek induló magyar közjogi irodalomban újabb és újabb kérdések merülnek föl, amelyek megoldása esetleg a továbbhaladásra is befolyással lehet, valamint odahathat, hogy eddigi irodalmunkat méltányosan ítélhessük meg. Ennek tudata vezet az alábbiak elmondására, habár hasonló természetű kérdésekről nem egyszer volt már alkalmam nyilatkozhatni.*

I.

Régi tapasztalat, hogy valamely tudomány szak eredményes munkája külső okoktól is függ. Ez talán sehol sem mutatkozik olyan mértékben, mint a közjogi irodalomnál és pedig ama szoros kapcsolat folytán, mely az államnak joga és hatalmi élete között fennáll.

Az egyszer bizonyos, hogy a nemzeti közjogok tudományos művelése nehéz viszonyok között vette kezdetét. A rendszeres munka nem előbb, mint a XVI. század végén vagy a XVII. század elején indul meg és mindjárt nagy akadályokra ~~talál~~. Addig ugyanis, a mennyiben közjogi elméletekre szükség volt, azokat a római jogból vették át vagy magánjogi alapon szerkesztették.

De a római közjog a középkori államra nem igen illett, hisz az új római birodalom is egészen más jogi szervezet

* Közjogi könyvem ide vonatkozó fejtegetésein kívül: Államjogunk köréből. (Budapesti Szemle 1889. évf. LVI. kötet). — A magyar államjogi methodológiáról. (Athenæum 1891. I. kötet, 1. sz.) — Államjogi irodalmunkról. (Fogl. Közl. 1891. évf. L. sz.)

volt. A magánjogi elvek elfogadása pedig óriási zavart idézett elő, a közjogot igazi természetéből egészen kiforgatta.

Igy eltekintve attól, hogy valamely tudomány szakfeldolgozása mindig az emberi elme legnehezebb feladataihoz tartozik, a jelen esetben mindjárt a kezdetnél, századokon keresztül meggyökeredzett téves tanókkal kellett küzdelembe bocsátkozni, melyek nemcsak az egyes intézményeket illetőleg (félrevezettek), hanem magát az állam jogi életét is egészen elhomályosították.

De ez még nem volt elég. Tudjuk, hogy a XVII. században, a kontinens államainak túlnagy részében, az abszolutizmus jut uralomra. Ez a forma pedig az államra vonatkozó elmélekdedéseket nem szívesen látja és a jognak olyan magyarázatát, mely céljaival ellenkezik, megtiltja és üldözi.

Igy azután a nemzeti közjogoknak rendszeresebb feldolgozása kezdetét vette ugyan, de e munkából hosszú időn keresztül hiányzott az, a mi a tudományt élteti és céljához juttatja: a szellem szabadsága. Azért nem is csodálhatni, ha az eredmény lassan jelentkezik és az is csak kevésbé kielégítő.

A XVIII. század végétől nagy változások következtek be. A sajtóval a tudomány is szabadabbá lett, de kezdetben csak egyes epochákra és ennek hatása inkább csak az állambölcséleti és politikai irodalomban mutatkozik.

Könnyen ~~megérthető~~, hogy a nagy átalakulások idejében a politikai természetű művek lépnek előtérbe, egyrészt az alkotandó jog érdekében, másrészt, mert a változások a kritikát egyenesen kihívják. A közviszonyoknak már nagyobb állandósága és nyugalma szükséges ahhoz, hogy az állam jogi rendje a tudomány igényeihez mértén, sikerrel feldolgozható legyen.

Ez az állandóság és nyugalom pedig többfelé hiányzott.

Franciaországban nem egészen egy század alatt, nyolcszor változott az államforma és mindig nagy rázkódtatások

kiséretében. Az uralomra jutott kormányok nem voltak képesek az erős ellenzékét elfojtani és mert hatalmuk alapja örökké ingadozott, nem volt különös érdekükben azt az irányt előmozdítani, mely a közjogi elméletek feszegetésével a zavart esetleg fokozhatta volna. Megérthetjük azt is, hogy Franciaországban az első közjogi tanszéket csak a polgárkirályság idejében (1835.) állították föl és egyedül csak a párisi jogi karnál. *Guizotnak*, Lajos Fülöp híres miniszterének erre vonatkozó rendeletéből még az aggodalom kiolvasható.¹ De a tanszéket is rövid idő múltán beszüntették és csak a jelenlegi köztársaság állította fel ismét (1879.), most már valamennyi jogi kar kebelében.

Ilyen viszonyok között csodálhatni-e, hogy a francia közjog rendszeres, tudományos művelése csekély haladást mutathat föl s hogy a nagy tekintélyű *Boulmy*, az akadémia tagja és a közjog tanára a politikai iskolában, még 1888-ban azt mondhatta,² hogy a közjogi irodalomban *Rossi* óta, aki 1835-ben tanított, jelentékenyebb rendszeres mű nem igen látott napvilágot.

A német birodalomban e tudományszak helyzete annyi-val volt kedvezőbb, hogy ott már a XVII. században fölveszik az egyetemi oktatás körébe³ és így az egyetem tudományos törekvései e szaknak is előnyére váltak. De az önkényű hatalom itt is súlyosan nehezedik az önállóbb munkára, amit megérthetünk egyesek panaszaiból. A szaktanár azt taníthatta, ami az udvar tetszésével találkozott.⁴ Másrészt

¹ «Un tel enseignement ne peut s'improviser dans toutes les écoles à la fois, médiocres il serait inutile, ou même nuisible. Il veut des hommes supérieures, qui puissent le donner avec l'autorité de conviction et de la talente» (Rossi: Cours de droit constitutionnel. Bevezetés).

² Études de droit constitutionnel 81–83. l.

³ Ingolstadtban, 1636-ban, állítják föl az első közjogi tanszéket (*Fürchenheim*, Lehrb. d. d. Staatsrechts 92. l.)

⁴ *Moser J. J.* egyike az uttörőknek, aki előzőleg már a fejedelemnek kegyeit jelentékeny mértékben élvezte, de mert egyik munkájában

meg nehéz küzdelmet folytatnak a történelmi anyag megfelelő összekapcsolásáért az élő joggal, de a nélkül, hogy a kísérletezésnél tovább jutottak volna.

E munka azután ki is merítette az erőket, úgy hogy már az élő jogot a maga egészében rendszeresen, mint a jogtudomány egyik részét kidolgozni nem képesek, habár egyes jogi alakulatok és intézmények megvilágításánál a tudományra is abszolút becsü eredményt értek el. De azért egészben azt, mi e szakirodalomnak tudományos szint kölcsönzött, bizony sokszor a történelemből, a politikából, az államköszészetből vették kölcsön a jogi szabatoság rovására* és a dolgok jobbra csak akkor fordultak, midőn a birodalom felbomlásával, az új alkotmányosságok keletkezésével, a régi alapot feladják és a pozitív jog művelője most már a kodifikált alkotmányok feldolgozásának könnyebb munkájára lesz utalva.

Ekkor föllendül a szakirodalom, több nagyszabású munka jelenik meg; majd pedig a Gerber által kezdeményezett** jogi módszer segítségével olyan eredményt érnek el — ha talán itt-ott nehézkes formában és nagyon is a részletecskébe bocsátkozva, — mely méltán kelti föl a világ bámulatát. Germania docet. Ezt azonban nem úgy értem, hogy a nemzetek majd egyszerűen leírják a német szakirodalom eredményeit, hanem úgy, hogy az ott végzett munka jelentékenyen előmozdítja az állam jogi életének megismerhetését. Megjegyzem azonban, hogy a német irodalomban elért nagy siker is, főképp a szigorúan tudományos, szakszerű munkál-

a rendek jogai mellett erőlyesen állást foglalt, öt évi várfogságot szenvedett. (Häberlin, Teutsches Staatsrecht I. köt. 23. l.)

* *Kirchenheim* mondja a XVIII. század irodalmára: «Diese Werke sind entweder rein historische und antiquarische oder sofern sie sich der practischen Rechtswissenschaft nähern, bieten sie zwar viel gelehrtes aber meist ungeordnetes Material. (Id. m. i. h.)

** Grundzüge eines Systems d. deutsch. Staatsrechts, I. kiad. 1865.

ködésben, valamint a virágzó irodalomban, nem pedig a létrejött egyetértésben jelentkeznek. Ma még számos alapvető kérdésnél is csak a vitatás stádiumában vannak De a kétely a tudás atyja.

Az államélet szabad fejlődésére és a közjogi tudomány szabad művelésére szerencsésebb viszonyok voltak Angliában. Ennek következménye, hogy ott az alkotmányosság történelmi alapjait megtartva, fokozatosan alakul és az angol intézmények más nemzeteknél is mintául szolgálhatnak. De azért a közjog rendszeres földolgozásával nagyobb eredményt elérni ők sem képesek, aminek okát különösen abban keresném, hogy a régi közjogi tudás a történelmi alapon nyugvó államélet jogi kifejtésével boldogulni nem képes.

Az angol irodalomról találóan jegyzi meg *Concha*,* «az angolok, amily mesterek a positiv közjogi alkotásokban, épp oly gyengén forgatják a reflexio negativ eszközeit. Maig (1888.) sincs rendszeres, tudományos közjoguk». Birnak kiváló alkotmánytörténelmi művekkel, egyes gyönyörű essayekkel, virtuositással kifejteneek egyes elméleteket, áttörve az óriási történelmi anyagon, megmagyaráznak egyes alkotmányi vezérelveket. De még ezekben is inkább az államtani, bölcséleti, politikai szempontok uralkodnak és az anyag szigorubb jogi földolgozására, vagyis szakszerű tudományos művelésére csak ujabban gondolnak.** Tudásukból többször hiányoznak a

* Ujkori alkotmányok, II. köt. Előszó, 10. l.

** *Anson* művét: *The Law and Custom of the Constitution* (1886.) az első kísérletnek tekintik az angol közjog rendszeresebb előadására. (L. *Grueber*: *Archiv für öffentl. Recht*. II. köt. 331. l.) *Dicey* is fölemli *The Law of the Constitution* (IV. kiadás, 1892.) című művének bevezető fejezetében azokat a nehézségeket, amelyekkel az angol alkotmány tárgyalásánál küzdeni kell. Előző írókra nem igen támaszkodhatik, mert a legkiválóbbak is, akik az angol alkotmánynyal foglalkoznak, Blackstone, Freeman, Bagehot, Hearn stb. inkább történészek és így az intézmények eredetét és fejlődését buvárolják, vagy politikusok, akiknél nem a jogi szempontok jönnek figyelembe.

szabatosan megállapított jogi elvek, melyek a felmerülő esetekben irányadóul szolgálhatnának, azért a præcedenseket összegyűjtő művek, mint *Toddnek*, *Maynek* stb. művei emelkednek tekintélyre.

És mert az angol közjogi irodalom rendszeresebb felvilágosítást adni nem igen képes, az idegen nemzeteknek az angol alkotmány iránt mutatkozó nagy érdeklődését az illető nemzetek írói törekednek kielégíteni¹ és az így létrejött művek közül nem egy, magában Angliában is, nagy elismeréssel találkozott.

A néhány évtizedes alkotmány feldolgozásával elfoglalt olasz irodalom, habár elég szép eredményre jutott, mégis csak a munka kezdetén van és ez az egyik oka, hogy külföldön az olasz közjogot nem igen ismerik. *Palma* érdemes műve² még nem eléggé jogászi és egyesek³ sürgetik is a jogi módszer szigorubb alkalmazását, de azért az olasz irodalom egész a legujabb időkig, mint *Brusa*, a turini egyetem tanára megjegyzi, a közjogot a maga egészében bemutató rendszeres művel nem birt.⁴

Az osztrák irodalomban két német nyelvű rendszeres közjogi mű létezik. Az egyik *Gumplovicz*,⁵ gráczi tanáré, a másik *Ulbrich*, prágai tanáré.⁶ Mind a kettőt hevesen támadja a szakkritika. Az elsőt sociologiai módszeréért,⁷

¹ Így *Gneistnek* nálunk is általában ismert művei mellett, *Frangueville*: Le Gouvernement et le Parlement britanniques (1887.), *Boutmy*: Etudes de droit Constitutionnel (1888.) és Le Développement de la Constitution en Angleterre (1887.), *Cardon*: Svolgimento storico della Costituzione inglese, *Concha* idézett műve stb.

² Corso di diritto Costituzionale. (III. kiad. 1882—1886.)

³ *Orlando*: Sulla necessita di una ricostruzione giuridica di diritto Costituzionale. 1887. — Principi di diritto Costituzionale. 1889.

⁴ *Brusa*: Das Staatsrecht d. Königr. Italien. (1892. Előszó.)

⁵ Oesterr. Staatsrecht. (1891.)

⁶ Oesterr. Staatsrecht (1883.) és a *Marquasschen*-féle vállalatban. (1891.)

⁷ *Bernatzik*, ma bécsi tanár, a *Grünhut*-féle Zeitschrift XIX. k. 761. l.

minthogy az nem is jogi mű; a másodikat, mert nem eléggé bemélyedő.*

Már most a külföldi közjogi irodalom állapotának e rövidke áttekintéséből is a következőket vonhatjuk le:

1. A közjogi irodalom viszonylag újabb keletű; szabad fejlődése a kontinensen alig néhány évtizedes és így tőle már azt az eredményt kívánni, melyet a két ezer év óta fejlődésben levő magánjogi irodalom felmutathat, csekély belátásra vallana.

2. A történelmi alapon nyugvó alkotmányok feldolgozása mindenütt a legnagyobb nehézségeket okozta, úgy hogy kielégítő eredményt elérni nem tudtak sem az angol, sem a régi német irodalomban. Azért is nekünk e munkában jórészt töretlen uton kell haladnunk.

3. A közjognak rendszeres feldolgozása, vagyis szakszerű művelése újabb keletű lévén: régi irodalmának tanai és elméletei szigorú kritika nélkül el nem fogadhatók.

* *Lingg*: Archiv f. öffentl. Recht. XIV. k. és *Stoerk*: A Grünhut-féle Zeitschrift XII. kötetében.

II.

A magyar közjogi irodalom a külföldiekhez bizonyos tekintetben hasonló, de sokban meg eltérő képet mutat. Keletkezése körülbelül arra az időre esik, mint a nyugati államokban; haladása azonban még lassabb, mert még több akadálylyal kell megküzdenie. Természetesen mindaz, ami szellemi életünk fejlődését hátráltatta, akadálya volt a szakirodalom gyarapodásának is.

A magyar közjog művelésének módját II. József alatt kormányrendelet állapította meg, melyhez még a mult század első évtizedeiben is ragaszkodtak. Ez a rendelet imperative intézkedik a tartalomra, midőn a királyi felségjogokról szólva, kimondja, hogy korlátoznak (a rendekekkel közlötteknek) akkor tekintessenek, ha az valamely alaptörvényből vagy szerződésből világosan kitünik.*

A censura nálunk is működik és annak megvilágítására, hogy milyen mértékben volt korlátozó, szolgáljon gr. Cziráky A. M. és Virozsil esete.

A XIX. század elején már igen érezték a magyar közjogot rendszeresen feltüntető mű hiányát. Belátták, hogy ez nem egyszer zavart és félreértést idéz elő. Azért I. Ferencz királyunk, 1823 november 11-én kelt rendeletével megbizta a

* «In Ansehung der Majestätsrechte muss jede Einschränkung durch den klaren Buchstaben eines Fundamentalgesetzes oder Vertrages bewiesen werden.» (Gustermann: Ungerisches Staatsrecht. Bev. 6—7.)

Curia, hogy gondoskodjék az alkotmányt pártatlanul tárgyaló mű szerkesztéséről. De ez egyelőre eredménytelen maradt. Majd végre gr. Cziráky vállalkozik a munkára * és dolgozatát 1840-ben, külön az e célra alakított bizottság elé terjesztette. A bizottság azonban csak akkor vélte engedélyezhetőnek, ha mintegy 50—60 tételét módosítja, mire azután szerző a kéziratot visszavonta. V. Ferdinánd külön leiratban köszöni meg ez önzetlenséget és sajnálja, hogy e sok tudással megírt mű az adott viszonyok között napvilágot nem láthat.**

Később, 1851-ben mégis megjelent, mint *Virozsil* mondja,*** a kívánt változtatásokkal, melyek azonban a lényegét nem érintették, tudományos értékét nem csökkentették.

Hasonló *Virozsil* esete is. Nagy művét már 1843-ban elkészítette, de mert a nyomtatásra engedélyt nem nyert, csak 1857-ben adhatta ki.

Az 1848 óta létrejött reformok folytán még több gondot okozott az élő jognak megfelelő összekapcsolása a történelmi joggal. Egész sora van az íróknak, kik e téren buzgólkodtak és jó szolgálatokat tettek. Az ő munkálkodásuknak köszönhető, hogy előre haladtunk, habár még sok tenni való maradt. Sőt ha figyelembe vesszük, hogy a magyar közjogi irodalom a történelmi alkotmány feldolgozásának igen

* *Pauler*: Adalékok a magyar jogtudomány történetéhez. 129. l.

** Az 1840. évi július 28-án kelt leirat szerint: «Indem ich diese seltene Selbstverleugung hiermit nach Verdienst würdige und Ihnen für den unermüdeten Eifer, womit Sie... dem fühlbaren Mangel eines Lehrbuches über das ung. Staatsrecht abzuhelpen beflissen waren, mein besonderes Wohlgefallen zu erkennen gebe, stelle ich Ihnen Ihr diesfälliges Manuscript, Ihrem Wunsche gemäss, in der Anlage mit dem innigen Bedauern zurück, dass die dermaligen Verhältnisse, die Drucklegung, dieses, mit so vieler Gelehrsamkeit und Sachkenntniss verfassten Werkes wiederrathen». (*Virozsil*: Staatsrecht d. K. Ungarn I. köt. 74. s. következő l.)

*** Id. m. id. h.

nehéz munkáját végzi, elfogultság nélkül mondhatjuk, hogy a német irodalomtól eltekintve, bármely nemzet szorosan vett rendszeres közjogi szakirodalmával a versenyt kiálljuk.

Ezt az eredményt nem is lehetne megérteni, ha azt nem tudnánk, hogy bár a multban viszonyaink a közjog irodalmi művelésére nem voltak kedvezők, de másrészt élénk közéletünk úgy az országgyűlésen, mint a vármegyei termekben, párosulva a magyarságot kétségkívül jellemző erős közjogi érzékkel, közjogi tudásunkat fejlesztette; csakhogy ennek azután sajátos jellemző vonásokat is adott.

Az alapokra, úgy általában az alkotmányról, mint az egyes intézményeknél igen erős és határozott, de már az a forma, amint elméleteinket és tanainkat kifejtjük, nem egyszer nélkülözi a szabatosságot, mint a hogy keletkezésöknél nélkül lözték a tudomány tisztító és csiszoló munkáját.

Más szóval, ismereteink e körében a gyakorlati élet által létrehozott fejlődést a tudományos irodalom csak lassan és távolról követte. Így azután többször előfordul, hogy valamely elméletünk a lényegben nem téves ugyan, mert ettől közjogi érzékünk rendesen megóvott, de mert kifejtése, hogy úgy mondjuk, szövegezése nem a szigorú jogi szabatossággal történt, azért bizonytalan és ingadozó. Lehet azt helyesen érteni, de lehet többféleképp is magyarázni. Tapasztalhatjuk ezt különösen azokban az esetekben, amidőn valamely közjogi kérdést az eltérő politikai irányok élére állítottak, vagy még inkább, midőn az ellentétes érdekek ütköznek.

A bizonytalan és ingadozó közjogi nyelv azután itt-ott becsuszott törvényeinkbe, és pedig nemcsak a régiekben találkozunk ezzel, amelyeknél a szabatosságnak hiánya, a tudás későbbi fejlődésével, elkerülhetetlenül mutatkozni fog, hanem az újabb törvényekben is, amit legyen szabad egy példával bemutatni. Az 1867. évi XII. tcz. 5. §-a szó szerint a következőket mondja: «a magyar király, mint az

uralkodása alatt álló többi országok abszolút fejedelme, ez országok érdekeiről abszolút hatalommal rendelkezett...». Már most, aki magyarul tud és a szöveget szószerint veszi, ebből nem olvashat ki mást, mint hogy a magyar király uralkodott a többi országokban, vagyis Ausztriában, még pedig abszolút hatalommal.

Ez a kisikamlás ugyan félreértésre nem vezetett. De vannak törvényeinkben más helyek is, melyekben a laza szövegezés nem nekünk kedvez és bizony nem marad használatlan.

Igaz, hogy hasonló jelenségekkel találkozunk a szintén történelmi alkotmányokkal bíró Angliában; sőt ott még néha előnyösnek is mondják azt, hogy az alkotmány tételei körül «szerencsés bizonytalanság» honol, mert így a politikai igények szerint némileg alakíthatók. De ami a hatalmas angol nemzetre, mely mintegy nagy aristokratia uralkodik több száz millió alattvalója fölött, esetleg előnyös is lehet, az nálunk a bajok forrásává válik. Nem kell azt bővebben fejtegetni, hogy sajtáságos viszonyaink következtében minél határozottabb és világosabb a magyar közjog, mi annál erősebbek vagyunk; igazságaink annál könnyebben érvényesülnek...

Minden tudományzak feladata három irányban jelentkezik: a körébe tartozó anyagot helyesen fölismerni; azt megfelelően csoportosítani, rendezni; végre a jelenségeket elvekre visszavezetni és a következtetéseket megvonni, mint mondják, az anyagot feldolgozni.

Ez a feladat háramlik a közjog tudományára is. De mennyivel nehezebb a munka valamely történelmi alkotmánynál, amelynél sikert csak a történelmi háttér odavonásával érhet el, mert csak így mutathatja be az ilyen alkotmányt a maga igaz tartalmában és különös természetében. Valószínűleg mindjárt már a határok megállapításánál eltérők lesz-

nek a vélemények. Szerintem fölveendő a mai nap létező intézmények főbb történelmi alakulatai és pedig lehetőleg az illető kor jogi felfogásának rövid előadásával; valamint az alkotmány főbb elveinek kifejlődési processusa. Ennyi fölveendő, de nem több.

Ez már azonban előfeltételképp megkívánja az államélet multjának teljes ismeretét és azért igazi eredményt nem is várhatunk addig, míg az alkotmány és jogtörténelem teljesen kidolgozva nem lesz.

De továbbá szükséges még az anyag rendezésénél a történelmi résznek az élő joggal olyan összekapcsolása, hogy az élő jog ne mint függeléke jelentkezze a történelmi jognak, hanem hogy a történelmi jog, mintegy alapul szolgálván, a multa nézve kiegészítse az élő jogot. Végre a helyes módszer alkalmazása, mely az anyag természetének és a munka céljának megfelelően, az anyagot áthatni, az abban rejlő igazságokat felkutatni és kifejtetni képes legyen.

Kétségkívül nagy feladat ez, melynek csak több generatio odaadó munkája felelhet meg. De a magasztos cél és az elérhető nagy eredmény a fáradságot megérdemelné még akkor is, ha egyáltalán kitérhetnénk előle. Az így kidolgozott magyar közjog nemcsak az alkotmányt mutatja be igazi tartalmában és természetében, hanem egyszersmind magát a nemzetet is közérzületeiben. Ekkor ismerjük meg valóban a nemzet erős és tiszta állami érzékét és közjogi öntudatát, mely megnyilatkozik már abban a korban, amidőn más nemzetek közélete még a magánjogi elvek kicsinyes békóiban sinlődik. Bizonyos az, hogy a Werbőczynél kifejtett szt. korona tanában (a szt. korona tagjainak jogaival), valamint az 1507: V., VII. tcikkek által szabályozott felelős kormány intézményében, a civilisált világ által mai nap elfogadott közszervezet és az uralkodónak vehető közjogi felfogás jut csirájában kifejezésre. Hisz csak így történhetett, hogy

míg a kontinens többi népei a mai alkotmányos formákhoz közéletük régi alapjainak feladásával jutottak el, addig nálunk a régi alap változatlanul megmaradt és minden alakulás a fejlődésnek egy-egy következő fokát jelentette.

Az ilyen munka szerzi meg alkotmányunknak azt az elismerést, melyet méltán megérdemel. Sőt a tudományra is nagyjelentőségű lesz, mert annak bizonyosságául szolgál, hogy ott, ahol a közérzet tisztább és erősebb volt, a közélet számára mai nap elfogadott elvek és intézmények már akkor előállottak, amidőn a világot még elméletek nem vezették.

III.

A tudományos munkában döntő szerepe van az alkalmazott rendszernek és módszernek, mert végre is a követett uttól függ, hogy hová jutnak.

Valamely tudomány szak helyes rendszere az lesz, mely a részeknek egységes egészsze történő összekapcsolásánál a belső tartalmat tekintetbe veszi, azt mintegy kereteiben külsőleg feltünteti és így kifejtését előmozdítja. A magyar közjogban pl. tarthatatlan lenne Horvát-Szlavonországok jogi állását és Magyarországnak Ausztriához való viszonyát együtt, egy részként tárgyalni, minthogy azok egymástól a lényegben eltérnek, egyik nemzetközi, másik belső államjogi alakulat.

De szerintem óvatosan kell eljárni azzal a német eredetű, azonban nálunk itt-ott szintén elfogadott rendszerrel is, a mely a közhatalom tárgyalásánál külön veszi a szerveket, szervezeteket és azután külön a szervi működést. Mert attól egészen eltekintve, hogy így a kisebb terjedelmű műveknél az anyagot elaprózzuk és ezáltal a beosztás nehézkessé válhat, de e mellett még abban a törekvésünkben, hogy hűségesen leírjunk, az alkotmány nagy elveit könnyen elmosódottá tehetjük.

A tárgyalás módszere pedig, minthogy jelenleg a jogi anyagban rejlő jogi igazságok kiderítéséről van szó, csakis a jogi módszer lehet, mely az anyagot jogilag áthatja, az állam valóságos jogi életét vizsgálva az elveket, fogalma-

kat kifejti, megállapítja a szigorú terminológiát (mely nélkül tudományos munkálkodás nem folyhat), meghatározza az egyes intézmények jogi tartalmát és a következtetéseket levonja.**

Tudjuk ugyan, hogy az állam életének nemcsak jogi oldala van, de minthogy az egyik mégis az, ennek tudományos kidolgozása csak a közjogi szak feladata lehet.

A mondottakból azután kettő következik. Először, hogy nem minden munka közjogi, mely közjogi tételekkel foglalkozik, hanem csak az, amely jogi szempontból foglalkozik velök; másodsor pedig, hogy az állam életének jogi elemzése folytán keletkezett tanok, pusztán azért, mert elméletiek, még nem sorozhatók a politikai tudományok körébe, hanem a közjoghoz tartoznak.

A közjogi és politikai elméletek összekeverése, amittől némely újabb jelenséget tekintve tartani lehet, nagy visszaesést jelentene és azzal sem lehetne megokolni, hogy a történelmi alkotmányokban bizonyos politikai elemmel mindig találkozunk, hogy az ilyen alkotmányok folytonos alakulásban vannak, mert hisz ez nem zárja ki, csak nehezebbé teszi az állami élet egy bizonyos időben létező jogi rendjének felismerését és rendszeres feldolgozását.

Ez a munka azonban csak úgy lesz a kor színvonalán álló és igényeit kielégítő, ha a kor jogi tudásával végezzük. A régi elméleteket az illető időkre abban a formában kell bemutatni, mint a hogy akkor elfogadásra találtak. Ezt kívánja már az igazság és mert nem egy régi intézményünk való tartalmát csak így ismerhetjük meg. De elméleteket az

* A jogi módszerről részletesebben szólnak: *Gerber*: id. munkájának előszavában; *Laband*: Staatsrecht d. deutsch. Reiches, ugyancsak az előszóban; továbbá *Lingg*: Archiv f. öffentl. Recht. XIV. köt. 239—260. l.; valamint a szerző: *Athenæum* I. köt. 1. sz. *Stoerk*: Methodik des öffentlichen Rechts című munkájában a publicistikai módszert hangsúlyozza, mely azonban a jogi módszerrel összegezethető.

élő jogra csak az esetben alkalmazhatunk, ha azok mai tudósunk bírálatát is kiállják, beillenek mai jogi felfogásunk keretébe.

Áll ez különösen azokra az elméletekre is, melyeket közjogi irodalmunk a XVII. és XVIII. század folyamán — amikor szellemi életünk önállósága egészen összezsugorodott — idegenből, főképp a német irodalomból vett át, és amelyek ott a cesaristikus reminiscentiákból vagy hűbéries patrimoniális intézmények magánjogi felfogásából keletkeztek. E tanokat eredeti hazájokban is feladták, amidőn a közjogi tudás teljesebbé vált, minthogy téves, tarthatatlan voltukról meggyőződtek. A mi jogi állapotainkra pedig igazán sohasem illettek. Átvételük oka gyengeségünk volt és hanyatlást jelentett, mert háttérbe szorította a tisztább magyar közjogi felfogást.* A régi időkben használatukat legalább azzal menthettük, hogy azon a nyelven beszélünk, melyet a világ elfogadott. De mai nap már semmi ok sincs arra, hogy az élő jogot illetőleg törhetetlen buzgalommal ragaszkodjunk hozzájuk. Hisz azok nem is jók és nem is magyarok. Nálunk igazán meggyökeresedni nem tudtak, velők mindig a kísérletezésnél maradtunk, hogy valamiképp olyan tartalomhoz juttassuk, mely alkotmányunk elveivel, a közélettről való felfogásunkkal összeegyeztethető legyen.

Azzal tisztába kell jönnünk, hogy a közjognak, mint szaktudománynak kifejlődése következtében azok az elméletek, melyek jogilag be nem bizonyíthatók vagy éppen téveseknek bizonyulnak be, továbbra fenn nem tarthatók. Egy ideig még szerepelhetnek, sőt bizonyos népszerűséget is élvezhetnek, mert a laikus gondolkozáshoz talán közelebb állnak,

* Itt jegyzem meg, hogy II. József császár fentebb említett rendelete a szent korona elméletét, illetőleg jogalanyiságát kifogásolta. Bizonyára ez is jelentékenyen hozzájárul, hogy a szent korona tana egy időre háttérbe szorult.

de végre úgy elfognak tűnni közjogi irodalmunkból, mint a hogy a tudás fejlődésével a tévtanok, más tudományzakokból eltűntek.

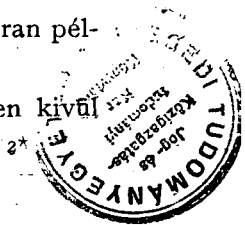
A jogi módszer jelentősége éppen abban rejlik, hogy vele a jogot tartalmában határozottan megállapítjuk. Ez ugyan gyűlöltté teheti mindazok előtt, akik eredményre a zavaros jogban számítanak. De mi hozzájuk sohasem tartoztunk, hisz legerősebb fegyverünk mindig igaz jogaink voltak. Azért is a jog tisztázását csak örömmel üdvözölhetjük, mert így fegyvereink élesebbé és súlyosabbá válnak.

A gondolható legtévesebb felfogás az lenne, hogy a jogi módszer alkalmazása alkotmányunkat tartalmából kiforgatja. Ellenkezőleg, valódi tartalmához juttatja, mely most már azért fog megnyugvást kelteni, mert még teljesebben meggyőzni képes. De nincs is olyan tétele alkotmányunknak, melyet a lényegben változtathatna, csak előadását teszi szabatosabbá.

A magyar közjog tudományos feldolgozásánál kétségkívül fontos feladata van a monografiai irodalomnak, mint amely első sorban hivatott az alapvető kérdéseket minden oldalról megvilágítani, a különböző felfogásokat elemezni és bírálni; míg már a részek kapcsolatát bemutatni, a rendszert megállapítani, az elméleteket az egész anyagon keresztül vezetni, ezt a munkát csak az összefoglaló rendszeres művek végezhetik.

Örömmel látjuk, hogy nálunk mind a két irányban jelenleg elég bőséges a termelés. De már ritkábban találkozunk az olyan értekezésekkel, cikkekkkel, melyek egyes kisebb részleteknek vagy adatoknak megvilágítására törekednének, pedig ez is jó szolgálat lenne, állandóan ellenőrizné a szak fejlődését. E tekintetben a magánjogi irodalomtól bátran példát vehetnénk.

Másrészt azonban meg nem hagyhatjuk figyelmen kívül

azokat az előnyöket, melyeket közjogi tudásunk még ma is az országgyűlés tárgyalásaiból nyer. E tárgyalásokat ugyan politikai célok vezetik, de nálunk a közjogi viták olyan nagy érdeklődés mellett, olyan széles mederben és mélyrehatóan folynak, hogy rendszerint a tárgyi igazság kiderítésére is vezetnek. E mellett szól, hogy a szakirodalom álláspontját is tekintetbe veszik, arra hivatkoznak. Nem ugyan olyan értelemben, mintha az országgyűlés valamely szakember nézetének alávetné magát, mert hisz magas feladatának megfelelően, minden kérdést eredetileg és önállóan tanulmányozni hivatott, hanem e nézeteket vagy az állítások támogatására használják föl, vagy cáfolják.*

Az irodalmi munkálkodást illetőleg ugyan senkinek sem szabhatunk határt, de szerintem a magyar közjog különös természete a fokozatos fejlesztést kívánja. Egyik kérdésről akkor térjünk át a másikra, ha az előbbinél már körülbelül megállapodásra jutottunk.

Ha valamely oklevélbe foglalt modern alkotmánynál ugyanis, a tudományos vélemények igen különböznek, az élet mindig visszatérhet a kodifikált joghoz, mely mint szikla áll az elmélet hullámai között. De már a történelmi alkotmányt — a néha százados időközökben keletkezett és eltérő jogi műveltséggel szövegezett törvényekből, a szokásból és gyakorlatból — nem csekély mértékben az irodalom állítja össze és így a körében mutatkozó nagy ingadozás, esetleg az alkotmányba vetett hitet is ingadozóvá tehetné.

Azért itt az író felelőssége nagyobb és a lelkiismeretes munkásnak több óvatossággal és körültekintéssel kell dol-

* Boldogult *Horánszky* a képviselőház 1900. évi november 3-diki ülésében következőleg nyilatkozott: «Bár nem szeretném, hogy én akkor, midőn törvényt magyarázatról van szó, döntő sulyt arra helyeznék, hogy egyes jogtudósok milyen nézetben vannak, de konstátálom, hogy nem csak mi és nem csak alkalmilag vélekedünk így, hanem így vélekedik Magyarország minden jogtudósa» stb.

goznia. Valamely tudományszaknál pedig, hogy milyen bomlasztó hatása lehet a mérsékletre nem képes, önkényű subjectivismusnak, azt a természetjog esete mutatja, mely százados uralmát főképp ennek következtében veszttette el.

Végül még csak azt jegyzem meg, hogy a közjogi tudományszak fejlődésére sokat tehetne a jogi oktatás megfelelő szervezése is. Mert mégis csak sajátos jelenség, hogy míg az egyetemeken minden más jogi tárgynak külön, de némelyiknek két-három tanszéke is van, addig a közjogot a közigazgatási joggal együtt, egy tanszék látja el. Sérelmes ez már a közigazgatási jogra is, mint a hogy legközelebb meggyőzően kifejtették.*

De miként áll a kérdés a közjogot illetőleg?

Azt mindenki elismeri, hogy nemzeti szempontból a legfontosabb tantárgy; azt sem tagadhatja senki, hogy e körben még sok a tenni való, a céltól még igen távol vagyunk és hogy történelmi alkotmányunk kidolgozása különösen nagy nehézségekkel jár, az uttörő munkát végezzük. De ha mind ezt tudjuk, akkor a kérdésre szerintem csak egy felelet lehet, hogy a közjog tudományos művelésének fontos és nehéz feladata egész embert kíván.

* Magyar Közigazgatás 1902. évf. 21. és 22. sz.